THE ISRAELITE DER YID.

The First and Only Jewish Weekly in the Entire Dominion of Canada.

THE ISRAELITE PUBLISHING COMPANY

B. I. GOLDSTEIN, Editor. F. SIMKIN, Manager.

216 Dufferin Avenue Phone St. John 2213 Winnipeg, Man.

Subscription 1 Year $1.00 Thursday, Dec. 5, 1912.

וועגען אַ אידישען אָלדערמען.

זייט מיר האבען אונזער ערשטען אויפרוף געשריבען אין „איד" וועגען אן אייגענעם אידישען פארשטעהער אין סיטי האל, איז אונז אויסגעקומען צו רעדען מיט פיעלע בעלי בתים פון דער נארד ענד, ספעציעל מיט די פון ווארד 5, וועגען דיזען ענין. אויך א היבש ביסעל טעלעפאן־קאלס און בריעף האבען מיר פאר דיזער צייט אריינגעקראגען.

אלע אהן אויסנאהם זיינען בעגייסטערט פאר דעם פלאן צו האבען א אידישען רעפרעזענטאנט אין סיטי האל. אלע ווייסען, אז עס איז צייט, אז מיר זאלען, אלס שטאדטישע בירגער, האבען אונזער אייגענעם פארשטעהער, גלייך ווי אנדערע נאציאנאליטעטען וואס וואהנען אין וויניפעג, האבען זייערע פארשטעהער דארטען און קענען זייערע טענות איבערגעבען און זיך אננעהמען זייערע קריוודעס.

די נארד ענד, מעהר אפשר איידער אנדערע שטאדט טהיילען, האט איהרע טענות צו די וואס שטעהען בייס שטאדט רודער. עס וועט צופיעל פלאץ פערנעהמען אויסצורעכנען אלע אונזערע קריוודעס. עס וועט זיין גענוג אנצוּווייזען דערויף וואס אין דער צייט ווען מען רייניגט למשל די גאסען אין וועסט און סאוטה ענד און דארטען איז טרוקען, ריין און ציכטיג, מוז מען אין דער נארד ענד טראגען טיעפע קאלאשען און צוהאלטען די נאז... און ווען עס ווערט אין דיזער צייט פערפלאנדזשעט א סאוטה ענדער מיוחס צו אונז, אין די אידישע גאסען און געסלעך, גיט ער נאכהער איבער אז מיר, די נארד ענדער, זיינען שמוציגע, אז מיר קענען ניט ריין האלטען אונזערע גאסען.

עס זיינען פאראן אין דער סאוטה און וועסט ענד פערוואָרפענע געסלעך וואו עס וואהנען אפשר דריי, פיער פאמיליעס, נור ווייל די דארטיגע פראפערטי בעלאנגט צו א מיוחס פון דער סאוטה, דערפאר איז דאס טל ומטר געסיל געברוקירט, די סיידוואקס פון שטיין, ווערענד אין דער נארד ענד זיינען פאראן פיעלע גוט בעפעלקערטע גאסען וואס האבען נאך קיין וואסער און סיוערס און האבען אפילו קיין הילצערנע סיידוואקס ניט.

אין דער נארד ענד קומט דער אינספעקטאר פון וואסער, די אידישע פרוי וואלט איהם פרעגען ווארום וואס איהר ביל איז פיעל גרעסער איידער די ביל פון אזא, אדער אפשר גרעסערער הויז, אין דער סאוטה ענד, אבער די אידישע פרוי קען זיך מיט איהם ניט צוזאמענריידען. דעם ניט אידישען אלדערמען וועט קיינמאל ניט איינפאלען צו פאדערען פאר אונז אידישע וואסער אינספעקטארען.

קוקט אן די עלעקטרישע בעלייכטונג וואס איז ווי להכעיס צוגעצויגען ביז — דער נארד ענד און ניט איין שפאן ווייטער. און פיעלע, פיעלע אנדערע פאדערונגען וואלטען מיר געשטעלט און פיעלעס, פיעלעס וואלטען מיר אויך געווינען ווען... ווען מיר זאלען האבען אן אייגענעם פארשטעהער אין סיטי האל

און עס ווייס עס די אידישע בעפעלקערונג פון דער נארד ענד, און מיר אלע ווייסען אז וואס א יאהר עס געהט אוועק, אלץ שווערער וועט פאר אונז זיין צו ערוועהלען א אידישען אלדערמען. מאנטרעאל איז א פיעל גרעסערע שטאדט איידער וויניפעג. מאנטרעאל פערמאגט אן ערך פון 40 טויזענד אידען און ווען די דארטיגע אידען האבען יאהרען לאנג פערנאכלעסיגט די ערוועהלונג פון א אידישען פארשטעהער אין סיטי האל און נאכהער זיך געכאפט, איז זיי זעהר שווער אנגעקומען איידער זיי האבען ערוועהלט זייער יעצטיגען אלדערמען מר. בלומענטהאל, וועלכער איז ווי א דארן אין די אויגען פון די מאנטרעאלער שונאי ישראל, ווייל ער שטעהט אויף דער וואך און היט גוט אפ די אינטערעסען פון זיינע אידישע וועהלער.

יא, דאס אלעס ווייסט די אידישע נארד ענד און דערפאר איז עס קיין וואונדער וואס אלע זיינען איינשטימיג, אלע זיינען זאגאר וויליג צו ארבייטען און צו סופארטען א אידישען קאנדידאט פאר אלדערמאן.

עס זיינען אבער אויך געווען א פאר בעלי בתים, מיט וועמען מיר האבען גערעדט, וואס האבען אונז געענטפערט: „יא, אלעס איז טאקע רעכט, מיר דארפען, מיר מוזען האבען א אידען אין סיטי האל, אבער ניט סקאליטער׳ען. סקאליטער האט געגען מיר דארטען און דעם אדער יענעם הינזיכט ניט יוצא געווען".

מיר וועלען צוגעבען אז מר. סקאליטער האט אפשר טאקע געגען דיזע עטליכע מענשען ניט יוצא געווען, אז ער האט אפשר טאקע געזינדיגט. דאס איז אבער קיין אורזאכע ניט, אז ער זאל ניט זיין קיין אויסגעצייכענטער אלדערמען. קען מען דען יעצט, אין אזא צייט, ביי אזא ענין, אין זינען האבען פריוואטע און פערזענליכע אינטערעסען?

אויך מיר זיינען ווייט ניט איינשטימיג מיט מר. סקאליטער׳ען אין פיעלע, פיעלע הינזיכטען. מיר רעכנען זיך אבער יעצט ניט מיט מר. סקאליטער׳ען דעם פארטיי מאן, אדער מיט מר. סקאליטער׳ען דעם חוטא בעגל געגען דעם אדער יענעם פריוואטען מענשען, נור מיט מר. סקאליטער׳ען אלס אלדערמען.

וואלט מען אונז געזאגט אז מר. סקאליטער איז ניט פאסיג פאר אזא אמט, וואלטען מענשען — וואס קענען איהם בעסער איידער מיר — אונז געזאגט אז ער וועט ניט פעהיג זיין צו ערפילען די פפליכטען וואס אזא אמט לעגט אויף איהם ארויף, דאן — נון, דאן וואלטען מיר אפשר אויך געשטאנען פון ווייטען, געבען דאך אבער אלע צו, אפילו זיינע געגנער, אז מר. סקאליטער וואלט זיך יא געפאסט פאר אזא אמט, אז ער איז יא פעהיג דיזען אמט צו פערטרעטען, און איז ער באמת פאסיג — ווייל מיר זאגען נאך אמאל, אז די מיט וועמען מיר האבען וועגען מר. סקאליטער׳ען גערעדט, קענען איהם בעסער און פריהער פון אונז — דאן וואלט עס געווען אן אומרעכט ווען יעצט זאלען איינע זיך דערמאהנען זיינע הטאות נעורים און פערזענליכע קריוודעס. אלע נארד ענדער וועהלער וואלטען בעדארפט אצינד איין זאך אין זינען האבען, פאר איין זאך ארבייטען און דאס איז: ערוועהלען א אידישען אלדערמען פון ווארד פינף! און אזוי ווי מר. סקאליטער איז דער איינציגער אידישער קאנדידאט פאר דיזען אמט און ווען די אידען אין דיזען ווארד זאלען נור וועלען, וואלט ער עלעקטעד געווארען — דאן איז קיין אורזאכע ניטא אז מר. סקאליטער זאל ניט ערוועהלט ווערען!

א קאלגארי׳ר.

די מלחמה און די וועסט קענעדא.

ביי דער יעצטיגער צייט ווען אין גאנץ אייראפא שטעהט די בירזע ווי אויף קוליעס און ווארפט זיך ביי יעדער קלענערען און גרעסערען ווינטעל אין אן אנדער זייט אריין און אלע פינאנסירען און אלע גרויסע קאפיטאליסטען שטעהען אויף דער וואך פון זייערע פערשלאסענע פייערקאסעס און קוקען מיט זיבען אויגען און מיט אויסגעצויגענע אויערען הערען זיי זיך איין מיט דער גרעסטער אויפמערקזאמקייט צו יעדער שאס, צו יעדען האראמאטען קראך וואס דערגרייכט פון דעם שלאכט פעלד אויף די באלקאנען; — אין יעצטיגער צייט ווען דער גאלד און געלד שטראם איז פערגליווערט געווארען אין אייראפא דערהערענדיג די נאכריכט פון דעם ערשטען פולווער־שאס אויף די באלקאנען — אין יעצטיגער קריטישער צייט, אין יעצטיגען געלד קריזיס מאמענט איז איבערראשט צו ווערען הערענדיג דאס מיר אין קענעדא פיהלען אבסאלוט גאר ניט דעם קאנוואולסען ציטער, מיר ווייסען לחלוטין ניט פון יענע נסיסה־מאטערניסע וואס עס לעבען איבער שטעדט און גאנצע לענדער אין אייראפא.

פון אלע טהיילען פון דער דאמיניאן פון אלע שטעדט און שטעדטליך פון אונזער לאנד קומען אן ידיעות אז ניט נור פיהלט זיך קיין דוחק אין געלד, ניט נור לעבען מיר ניט איבער קיין פינאנציעלען קריזיס, נור אדרבה, אלע בעריכטען זיינען גינסטיג און עס וועהעט פון זיי א הויך פון פרייד און א מיט זיך זעלבסט צופריעדענהייט.

עס ווערט ניט ערגער, נור פיעל לייכטער איז יעצט פאר קענעדא צו קריגען געלד. די נאכפראגע אויף קענעדער באנדס איז אויף׳ן ענגלישען מארקעט פיעל גרעסער איידער פריהער מיט א שטיקעל צייט.

די באלקאנישע מלחמה האט מיט טויזענדער שלעסער פערשלאסען דעם אייראפעאישען געלד־קאסטען, זי האט איהם אבער געעפענט פאר אונז, קענעדער. די גרויסע פינאנסירען פון דעם ענגלישען געלד־מארקעט האבען יעצט דערזעהן די זיכערקייט פון אינוועסטען געלד אין אזא פערשפרעכענד לאנד ווי קענעדא איז.

דאס געראטעניש אין אונזערע וועסטערנע פראווינצען; די גרויסע נאכפראגע אויף די פראדוקטען פון וועסט קענעדא — דאס האט, ווי א העלער בליץ אין א פינסטערען טאג, אבגעלויכטען אין אייראפא בכלל און אין ענגלאנד בעזאנדערס און די פינאנסירען, אדער ווי מיר זיינען געוועהנט זיי צו רופען, די געלד־זעק, האבען זיך גענומען אינוועסטען זייערע געלדער, וואס ליעגען אצינד כאבן שאין לה הופכין, אין קענעדער באנדס.

קאלגארי, און ניט נור קאלגארי נור אפילו אזעלכע גרויסע שטעדט ווי מאנטרעאל און טאראנטא וואס פערמאגען אזעלכע גוטע פערזיכערונגען, האבען קיינמאל ניט געקענט פערקויפען זייערע באנדס אויף דעם ענגלישען מארקעט. עס זיינען געווען צייטען ווען קאלגארי, און מיט איהר מסתמא אויך אנדערע קענעדער שטעדט, זיינען געבליבען שטעהן אין דער גרעסטער פערצווייפלונג.

אמת טאקע מען האט אפילו אויך די פריהעריגע צייט געקראגן אביעל געלד אין לאנדאן, אבער נור פון א געוויסער באנק אי דאס איז עס אנגעקומען גענוג שווער. חוץ דעם איז עס דאך א פעסט־געשטעלטער פאקט אז עס איז טויזענד מאל בעסער צו פערקויפען באנדס איידער לייהען געלד אין בענק. יעצט אבער האט זיך דאס רעדיל איבערגעדרעהט. די לאגע איז גלענצענד און אונזערע, קענעדער, פינאנסירען ראטהען די די שטעדט ניט אנצובאטען צו פיעל זייערע באנדס, ווייל דער צו גרויסער אנבאט אויף קענעדער באנדס, קען אפשר נאר פערערגערן די לאגע.

עס איז דערוויזען געווארען אז דער ענגלישער מארקעט קען נור פערשלינגען א בעגרענעצטע צאהל באנדס און אז א צו גרויסער אנבאט קען נור פערפילינגען די פרייזען און אמאל אויך רואינירען דעם גאנצען מארקעט. עס איז אויך דערוויזען געווארען אז דער באנד מארקעט קען שוין קיינמאל ניט זיין אזוי גינסטיג פאר קענעדא, ווי ער איז געווען אין דער לעצטער צייט, ווייל פיעלע וואס האבען גערעכענט אז קענעדער שטעדט זיינען גוטע אינוועסטמענטס, אינוועסטען זייער געלד יעצט אין פריוואטע אונטערנעהמונגען. עס איז אבער א פאקט אז די אינוועסטמענטס אין שטעדט זיינען בעסער איידער פריוואטע אונטערנעהמונגען, אבער אזוי צי אנדערש, עס איז זיכער אז די ענטוויקלונג פון דער וועסט געהט אין יעצט זאגאר בעסער ווי מען קען זיך ווינשען.

די שנעלע ענטוויקלונג פון נייע שטעדטלעך אין וועסטערן קענעדא איז עטוואס פון וואס מען קען ווערען איבערראשט. און ניט נור זיינען די שטעדטלעך א זיכערע אונטערנעהמונג נור זייער וואוקס איז אויך א נאטירליכער אויסגאנג פון די עקזיסטירענדע אומשטענדען. די שטעדטלעך ציהען צו זיך די אלע וואס האבען א פערלאנג צו פערזיכערען זייער צוקונפט און אויך מיט רעכט, ווייל יעדער איינער קען זעהן אז די ענטוויקלונג פון דער וועסט האט זיך נור וואס אנגעהויבען.

בלויז צעהן פראצענט פון לאנד איז קולטיווירט; פיעלע אוצרות. ווי מינעראלען, וועלדער א. ד. ג. זיינען נאך אפילו ניט בעריהרט געווארען. יעדער טריין ברענגט מיט זיך טויזענדער נייע מענשען. צו דעם אלעמען ווען איהר געדענקט נאך אז די פערגרעסערונגען פון די אייזענבאהנען געהט אן אזוי ריעזיג, קענט איהר דאן מיט זיכערהייט גלויבען אז די צוקונפט פון די נייע שטעדטלעך אין וועסטערן קענעדא איז א גלענצענדע.

אום צו בערעכטיגען אונזער מיינונג וועגען וועסטערן קענעדא איז כדאי צו ציטירען די ווערטער פון איינעם א פארשטעהער פון דער גרויסער געלד מאכט, וועלכער האט זיך אויסגעדריקט ביי א געוויסער געלעגענהייט: „דער וואוקס און ענטוויקלונג פון די שטעדט אין וועסטערן קענעדא איז א סורפּרייז ניט נור פאר די וואס ווייסען גאר ניט וואס דארטען טהוט זיך, נור אויך פאר יענע וואס פאלגען אויפמערקזאם נאך, צוליעב זייערע אינטערעסען, דעם וואוקס פון דער וועסט".

די אימיגראציאן קיין קענעדא איז געווען אין לעצטען יאהר 354,237. אונזערע שכנים אין די סטייטס האבען געקראגען די זעלבע צאהל אימיגראנטען ווען זייער פאפולייישאן איז געווען 38,558,000. אונזער חלק פון דער אימיגראציע פון אייראפא און פון די סטייטס וועט באלד דערגרייכען די צאהל פון א מיליאן יעדען יאהר. די אמעריקאנער האבען געקראגען די זעלבע צאהל ווען זייער פאפולייישאן איז געווען 80 מיליאן.

אין דער וועסט איז פאר דעם לעצטען יאהר געבארען געווארען א שטעדטיל יעדען טאג און זיי וועלען נאך אין א קורצער צייט אזוי אויפוואקסען, אז פיעלע אלטע שטעדט אין דער איסט וועלען אויסקוקען ווי דערפער געגען זיי. מען דארף פערשטעהן אז די נייע שטעדט בעשאפען און פערברויכען פראדוקטען. זיי פאדערען לאמבער, קוילען, האלץ, בילדינג מאטעריאל, שפייזען, קליידער און טויזענדע אנדערע ארטיקלען. זעלבסטפערשטענדליך אז דאס אלעס גיט א גאלדענע געלעגענהייט צו פערשיעדענע געשעפטסלייט און קיין פיאנער פון דער וועסט וועט קיינמאל ניט חרטה האבען פאר זיין איבערציהען זיך אין דער ווייטער וועסט. די טענה אז די וואס זיינען אוועקגעפאהרען פריהער האבען אלעס אויסגעכאפט איז ניט ריכטיג. פערקעהרט, וואס מעהר מענשען עס קומען, דעסטא גרעסער ווערט דאס פעלד פאר פערשיעדענע געשעפטען און אינדוסטריען און טויזענדער מענשען וואלטען פיעל פראפיטירען ווען זיי זאלען שטודירען די צושטענדע אין דער וועסט.

די נאכפראגע אויף ארבייטס קראפט אין דער וועסט איז פיעל גרעסער ווי דער אנבאט, ניט רעכנענדיג דאס פיעלע ציהט צו די גרויסע פרייזען וואס מען צאהלט די הארוועסטער. א חוץ הארוועסטער איז דא א גרויסע פעלד פאר סקילד ארבייטער. אזוי ווייסען מיר האט א שטאדט אין דער וועסט בעשלאסען צו שיקען א מענשען קיין יוראפ, ער זאל ברענגען הונדערטע קארפענטערס און מעיסאנס, ווייל פיעלע שטעדט אין דער וועסט קענען אבסאלוט ניט וואקסען איבער דעם דוחק אויף ארבייטס קראפט.

אט אזוי שטעהט היינט צו טאג קענעדא אין אלגעמיין און בעזאנדערס די וועסט.

די הערשער וואס האַלטען יעצט מלחמה.

קעניג ניקאלאס פון מאנטענעגרא, וועלכער האט מיט א דראמאטישער שנעלקייט אנגעהויבען דעם מלחמה קאמפיין אויף די באלקאנען, איז א קריעגס העלד דורך און דורך. ער אליין קאמאנדירט די ארמעע און אויף דעם שלאכט פעלד האט ער זיך ארויסגעוויזען אלס א העלד. אין 1876טען יאהר האט ער בעלאגערט די פעסטונג ניקאשיק און נאך א דריי מאנאטליכען קאמפף האט ער געצוואונגען דעם קאמענדאנט פון דער פעסטונג זיך אונטערצוגעבען מיט דער גאנצער ארמעע

* * *

מאנטענעגרא׳ס הערשער איז א ריעז אין וואוקס, 6 פוס און 4 אינטשעס הויך און ניט קוקענדיג אויף זיינע 71 יאהר, איז ער נאך אזוי שטארק ווי דער יונגסטער סאלדאט פון זיין ארמעע. ער איז איינגאנצען אלט געווען 19 יאהר ווען ער האט איבערגענומען דעם טראהן און א חוץ דעם עסטרייכישען קייזער איז ער דער עלטסטער הערשער אין דער וועלט.

קיין מאנארך איז ניט בעליעבט אזוי צווישען זיינע אונטערטהאנען ווי דער הערשער פון מאנטענעגרא. ער רעכענט זיך אלס פאטער פון דעם גאנצען פאלק. לעבט מיט זיי צוזאמען און ווייס דעם נאמען פון יעדען איינעם. זיין שטוב איז ניט בעסער ווי פון דעם דורכשניטליכען פויער. ער נעהמט אנטהייל אין אלע זייערע געשעפטען. אלס ספארט, סאלדאט און שיסער ווערט ער בעוואונדערט פון יעדען איינעם. ער האט ניט איין מאל אויפגעשטורמט זיינע אונטערטהאנען מיט זיינע מלחמה ליעדער און דראמען. ער רעכענט זיך דערום אלס גרויסער פאעט און דראמאטורג. צוויי פון זיינע דראמען „פרינץ ארבאניט" און די „באלקאנישע קעניגין" האבען געוואונען די אנערקענונג פון דעם גאנצען פאלק.

מאנטאנעגרא׳ס הערשער איז קיינמאל ניט געווען צופריעדען מיט זיין קליינינקער מדינה׳לע. אין א געשפרעך מיט פראנץ יאזעף האט ער זיך אויסגעדריקט: „די טערקען האבען צוגענומען מיין גאנצעס לאנד און די עסטרייכער אלע ימים, פאר מיר איז גאר ניט פערבליבען, א חוץ דער הימעל".

די טעכטער פון קעניג ניקאלאס זיינען בעריהמט געווארען מיט זייער שעהנהייט ווי אויך מיט זייערע שידוכים. זיינע צוויי עלטערע טעכטער, פרינצעסין מעליטא און פרינצעסין סטאנא, האבען חתונה געהאט פאר רוסישע גרענד דיוקס. די דריטע טאכטער איז די קייזערין פון איטאליען. אויף דער פראגע פון זיינעם א פריינד: פאר וואס מאנטענעגרא עקספארטירט גאר ניט, האט דער קעניג געענטפערט:

KODAK SAFE